

GİRİŞİMCİLİK TEMELLİ DERS TASARIMININ ÖĞRENCİLERİN GİRİŞİMCİ EĞİLİM VE DAVRANIŞLARINA ETKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK DENEYSSEL BİR ÇALIŞMA

Yener PAZARCİK

Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
BUBYO, U. T., Lojistik ve İşletmecilik Bölümü
ypazarcik@comu.edu.tr

Erdal AYDIN

Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
BİİBF, İşletme Bölümü
eaydin@comu.edu.tr

Geliş Tarihi: 13.09.2015

Kabul Tarihi: 22.12.2015

ÖZ

Çalışmanın amacı, öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini arttırmak, girişimci davranışlarını tetiklemek amacıyla oluşturulmuş bir eğitim almalarının onların girişimcilik eğilim ve girişimci davranışları üzerindeki etkisini anlamaktır. Bu amaçla, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü örgün ve ikinci öğretim birinci sınıf öğrencileri araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma süreci olan 2014-2015 eğitim yılı bahar yarıyılı boyunca, öğrencilerin takımlar halinde yürüttükleri, planlanmış bir kurguda oluşturdukları ticari girişimcilik projelerinin, ders dönemi başlangıç ve sonunda, onların girişimcilik eğilimleri üzerinde bir etki yaratıp yaratmadığı ve oluşan sonuçların hangi değişkenlerle ilişkili olabileceğine ilişkin bulgular ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın deneysel tasarımına uygun olarak 133 öğrenciyle düzenli aralıklarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde öğrencilerin girişimcilik eğilim ve davranışlarının düzeyi, yapılandırılmış sorulara verdikleri yanıtlar, oluşturulan gruplar içindeki davranış ve katılımıkları değerlendirilmiştir. Araştırma ile girişimcilik temelli tasarlanan derslerin öğrencilerin girişimci eğilim ve davranışları üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimcilik Eğitimi, Girişimcilik Eğilimi

THE IMPACT OF ENTREPRENEURSHIP-ORIENTED COURSE DESIGNS ON STUDENTS' ENTREPRENEUR TENDENCIES AND BEHAVIOR: AN EXPERIMENTAL RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

This article aims to explore and understand the impact of entrepreneurship-oriented course designs and curriculums on students' entrepreneur tendencies and attitudes. In order to grasp the triggering effect of these designs, Çanakkale Onsekiz Mart University Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences students were incorporated into the research framework, which covered 2014-15 spring semester. Throughout the research, students -in groups/teams- carried out commercial entrepreneurship projects within a specified setup. The research inquired how/why these projects affected students' entrepreneurship tendencies and what type of variables stimulated these effects. According to the experimental segment of the research 133 students were regularly questioned. Depending on their responses to the questionnaire questions, students' participations/attitudes within the groups were evaluated. Via such experiments, this research showed that entrepreneurship-oriented courses have a direct and positive effect on students' entrepreneur tendencies and attitudes.

Keywords: Entrepreneurship, Entrepreneurship Education, Entrepreneurship Tendency

GİRİŞ

Girişimcilik, nemi her geen gn artan bir konudur. zellikle de, gelişmiş ya da gelişmekte olarak ayrılmaksızın tüm ülkelerde işsizlik konusunun giderek artan bir sosyal ve ekonomik mesele haline gelmesi bu önemi artırmıştır. Artan işsizlik ve bunun sonu olarak büyüyen sosyal sorunların aşılabilmesi için, devlet, özel sektör ve sivil toplum odaklı bir kariyer hedefinin yanında girişimcilik seçeneğinin de önemli bir başlık haline gelmesi konusunda hem hkmetler hem de sivil toplum kuruluşlarının çok önemli çabaları söz konusudur. Özellikle de artan işsizlik ve yeni nesillere hayatlarını idame ettirecek düzeyde istihdam sağlanmasındaki ciddi sorunlar, geçenler arasında girişimcilik eğilimlerinin desteklenmesini ve geliştirilmesini bir zorunluluk haline getirmektedir. Bu amaçla, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının bu yöndeki çabalarının bir sonucu olarak üniversitelerde, öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini olumlu yönde geliştirmeyi amaçlayan derslerin zorunlu ve seçmeli dersler biçiminde ğretim programlarına eklendiği görülmektedir. Üstelik bu eğilim her geçen gün daha da belirgin olmakta ve girişimcilik konusu üniversitelerin önemli bir başlığı haline gelmektedir. Anlaşılabileceği gibi bu çabaların arkasındaki motivasyon, mezun olmadan önce öğrencileri seçebilecekleri kariyer olanak-

ları ile tanıştırmak ve girişimciliğin, kendi işini kurmanın, yenilikçiliğin, diğer seçenekler olan devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında kariyer yapmaya göre olan güçlü yanlarını vurgulayarak öğrencilerin bu konudaki eğilimlerini ve sonrasında da davranışlarını etkileme çabasıdır.

Girişimci yetiştirmek ve girişimci bir kültür oluşturmak böylesine bir devlet politikası haline gelince bu çabaların çıktılarının sorgulanması da bir diğer önemli başlık haline almıştır. Bu amaçla dünyada ve ülkemizde girişimcilik ya da yenilikçilik gibi konulara odaklanmış eğitim tasarımlarının, öğrencilerin girişimcilik özelliklerini, algılarını, eğilimlerini etkileyip etkilemediğini ortaya koymaya çalışan çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir (Atsan ve Gürol, 2006; Cansız, 2007; Tağraf ve Halis, 2007; Şengel, 2008; Soylu ve Kepenek, 2008; Bozkurt vd., 2011; Yıldız ve Kapu, 2012; Boz ve Tükeltürk, 2013; Canbaz vd., 2013; Akçanat vd., 2014; Köksal ve Penez, 2015; Heshmatollah, 2011). Gerçekleştirilen bu çalışmaların büyük çoğunluğu, üniversitelerin çeşitli fakülte ve yüksekokullarda okuyan öğrencilerin girişimcilik özelliklerini, eğilimlerini, aldıkları eğitim ve içinde buldukları bağlamla ilişkili olarak incelemek amacıyla gerçekleştirilmiş çalışmalardır. Bu çalışmalar incelendiğinde çoğunluğunun girişimcilik eğilimi, özelliği ölçtüğü varsayılan ölçeklerin öğrencilere uygulanması ve çeşitli farklılıklar¹ bağlamında tasarlanmış ve alanda bilinen çeşitli ölçeklerin kullanıldığı çalışmalar olduğu görülmektedir². Özellikle de Yılmaz ve Sünbül'e (2009) ait olan "*Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimci Ölçeği*" ülkemizde, oluşturulma amacına uygun biçimde öğrencilere yönelik gerçekleştirilen çok sayıda çalışmada girişimcilik eğilimini ölçmek amacıyla kullanılmıştır (Pazarcık, 2015).

Bu çalışmada ise öğrencilerin bir ölçek vasıtasıyla onların girişimcilik eğilimlerinin/özelliklerinin öğrenilmesinden çok girişimcilik temelli tasarlanmış bir ders planının onların girişimcilik tercihlerine ve davranışlarına olan etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kalan kısmında öncelikle, eğitim ve girişimcilik eğilimi ilişkisi hakkında yapılmış çalışmalardan, sonuçlarından bahsedilecek ve araştırmaya ilişkin bulgular özetlenecektir.

¹ Bu çeşitli farklılıklara örnek olarak, yaş, cinsiyet, ebeveynlerin meslekleri, ailede girişimci varlığı, öğrencinin geliri, eğitim aldığı bölüm, eğitim aldığı kurum, bölgesel farklılıklar vb. belirtilebilir.

² Bu çalışmalarda üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilim ve özelliklerini ölçmede daha çok Koh'un (1996) Girişimcilik Karakteristikleri, Rathus'un (1973) Girişimcilik Karakteristikleri, Eysenck ve Eysenck'in (1975) Kişilik Anketi, Yılmaz ve Sünbül'ün (2009) Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği, Girginer ve Uçgun'un (2004) Girişimcilik Eğilimi Ölçeklerinden faydalandığı görülmektedir.

1. LİTERATÜR VE KURAMSAL ARKA PLAN

Muhakkak ki girişimci olmak noktasında bireyin sahip olduğu özelliklerin büyük önemi vardır. Girişimcilik üzerinde etkili olduğu varsayılan özellikler arasında ilk sıralarda, bireyin sahip olduğu kişilik, cinsiyeti, yaşı, ebeveyn özellikleri, yaşamakta olduğu çevre vb. gibi değişkenler vardır. Bu özelliklere ek olarak kişinin aldığı eğitimin de, kişinin girişimci özelliklerini etkilemek noktasında önemli bir değişken olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımdan hareketle, olası ilişkiyi doğrulamak için çok sayıda bilimsel çalışma gerçekleştirilmiştir. Pek çok değişkenin bireyin girişimci eğilimlerine olan etkisini anlamaya yönelik bu çalışmalar, temel olarak üç mantık altında ele alınabilir. Bunlardan ilki, çeşitli başlıklar ve değişkenler bağlamında üniversite öğrencilerinin girişimci eğilimleri arasında bir farklılık olup olmadığının araştırıldığı çalışmalardır. Bu çalışmalarda daha çok, farklı eğitim alanlarına bağlı olarak sınıflandırılmış öğrenci toplulukları arasında girişimci özellikler açısından bir farklılık olup olmadığına ya da o öğrenci grubunun sahip olduğu çevresel koşullardan³ ötürü girişimcilik eğilimlerine bu durumun yansıyor yansımadığına bakılmıştır (Can, 2014; Solmaz vd., 2014; Tok vd., 2014; Akyüz vd., 2009). Bunun dışında ayrıca, girişimcilik üzerine eğitim verilen ve bunun sonucunda verilen eğitimin öğrencilerin girişimcilik eğilimlerine etki edip etmediğinin araştırıldığı çalışmalar söz konusudur (Akin ve Zor, 2009; İpçioğlu ve Taşer, 2009; Koçak ve Kavi, 2010; Bozkurt vd., 2011; Korkmaz, 2012; Faiz, 2013; Aracı, 2013; Çetin, 2013). Son olarak ise verilen eğitimle ilgili olarak, eğitimin bireyin girişimciliğine etkisini ortaya koyabilmek amacıyla ders programlarında doğrudan ya da dolaylı olarak girişimcilik temalı ders içermeyen eğitim kurumlarının öğrencileri ile idari programlar olarak kodlayabileceğimiz ve ders programlarında girişimciliği öğrencilere bir kariyer yolu olarak sunan eğitim kurumlarının karşılaştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır (Avşar, 2007; Tağraf ve Halis, 2008; Bozkurt vd., 2011; Boz ve Tükeltürk, 2013; Tok vd., 2014; Marangoz vd., 2013; Taysı ve Canbaz, 2014; Akçanat vd., 2014). Görülebildiği üzere üniversite öğrencilerinin sahip oldukları girişimcilik eğilimini, aldığı ve almadığı eğitim üzerinden araştırmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların yanında birde yine girişimcilik eğiliminin düzeyini, özelliklerini, cinsiyet (Doğaner ve Altunoğlu, 2010; Yılmaz ve Günel, 2011; Çiçek ve Durma, 2012;

³ Mezuniyet sonrası iş bulma olasılığının düşük olduğu ya da devlette kadro bulma olanaklarının giderek azaldığı eğitim kurumlarından mezun olmak ya da idari bilimler üzerine eğitim almayan öğrencilerin girişimcilik eğilim/özellik/düzeylerini ölçme vb.

Kılıç vd., 2012; Akan vd., 2013), eğitim alan öğrencilerin eğitimlerinin hangi seviyesinde oldukları (Bilge ve Bal, 2012; Yılmaz vd., 2010), eğitim alınan kurumun bulunduğu yer (İşcan ve Kaygın, 2011), öğrencilik yaparken çalışılıp çalışılmadığı (Yıldız ve Kapu, 2012; Çelik vd., 2014), öğrencinin ailesinde girişimci varlığı (Uluyol, 2013; Çelik vd., 2014; Köksal ve Penez, 2015), astrolojik burçlar (Paksoy, 2013), sahip olunan kişilik (Bozkurt ve Erdurur, 2013; Akkaya vd., 2014; İrmiş ve Barutçu, 2012; Sümbül ve Yılmaz, 2009; Gürol ve Atsan, 2006) gibi konular üzerinden açıklamaya, incelemeye çalışan çok sayıda çalışma da bulunmaktadır.

Literatürdeki girişimcilik eğilimi, eğitimi ve öğrenci ilişkisinin çok sayıda değişken üzerinden açıklanmasının yanında, konuyu daha dar bir izleme alanına indirgeyerek doğrudan, eğitim-girişimcilik eğilimi ilişkisini ortaya koymaya çalışan araştırmalar ise oldukça az miktarda, hatta “yok” seviyesindedir. Burada “yok” denilerek vurgulanmak istenen, belirli bir dönem gözetilerek, öğrencilere verilen eğitimin etkisinin sürecin başında, sürecin içinde ve sonunda ölçülmeye çalışıldığı çalışmalardır. Ancak böylesine deneysel çalışmalar olmasa da verilen eğitim üzerinden eğitimi alanlar ve almayanların aralarındaki farklılıkları ele alan araştırmalar da yok değildir. Örneğin Sezer (2013), gerçekleştirdiği çalışmasında girişimcilik dersini alanlar ve almayanlar arasında, girişimcilik eğilimi açısından farklılık olup olmadığını ele alan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sezer çalışmasında, girişimcilik dersi alanların, almayanlara göre daha yüksek girişimcilik eğilimi skorları elde ettiğini deneysel bir tasarım üzerinden ortaya koymuştur. Ancak bu gibi çalışmaların varlığına rağmen yine de ülkemizdeki araştırmalarda, bahsedildiği üzere deneysel bir tasarıma sahip, eğitimin etkisini bir süreç boyunca ele alan araştırmalara rastlamak mümkün olmamaktadır. Bunun yanında esasen üniversitelerde deneysel çalışmaların gerçekleştirilmesi ve doğrudan, verilen eğitimin girişimcilik üzerindeki etkisinin ortaya koyulmasını mümkün kılan bir eğitim altyapısı da mevcuttur. Zira Yelkikalan vd. (2010) gerçekleştirdikleri araştırmalarında, Türkiye’deki üniversitelerde girişimcilik eğitimi örneklerinin son yıllarda yoğun biçimde verilmeye başladığını ortaya koymaktadır. Yelkikalan çalışmasında girişimcilik eğitiminin daha çok ön lisans düzeyinde daha ağırlıklı olduğunu belirtse de lisans ve yüksek lisans düzeyinde de çok sayıda ilişkili derse rastlandığını belirtmektedir. Bahsedilen çalışmanın gerçekleştirildiği yıl 2010 olsa dahi veriler üniversitelerdeki girişimcilik derslerinin durumu hakkında fikir verici olarak kabul edilebilir.

Tablo 1: Türk Üniversitelerinde Girişimcilik Derslerinin Dağılımı

		Ön Lisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam
Devlet Üniversiteleri	Zorunlu	98	18	4	329
	Seçmeli	137	56	16	
Vakıf Üniversiteleri	Zorunlu	11	14	0	63
	Seçmeli	14	23	1	

Kaynak: Yelkikalan, N., vd., (2010)

Yelkikalan vd.'nin çalışmasında da görülebileceği üzere 2010 yılı itibarıyla dahi üniversitelerde girişimcilik öğretmeye, farkındalık yaratmaya odaklanmış çok sayıda dersin, programlarda olduğu görülmektedir. Bu nedenle, böylesine bir altyapının olduğu ortamda, görgül yöntemlerle ve belirli bir anda “*kesit*” olarak, girişimcilik eğilimlerinin, özelliklerinin vb. ölçülmesi kadar girişimciliği, hedef kitlenin davranışları üzerinden anlamaya çalışmanın da çok önemli olduğu ortadadır. Zira gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, girişimcilik eğiliminin ölçülme çabalarının üzerinden gerçekleştirildiği yaş, cinsiyet, eğitim, aile, gelir vb. gibi unsurların hemen her çalışmada farklı sonuçlar ortaya koyması, araştırmalarda bazı noktaların eksik yapıldığını ortaya koymaktadır. Örneğin cinsiyetin değişkeninin, girişimcilik eğiliminde istatistiki olarak anlamlı farklılık yaratan bir unsur olarak tespit edildiği çalışmalar olduğu gibi (Doğaner ve Altunoğlu, 2010; Çiçek ve Durna, 2012), etkili ve anlamlı bir faktör olmadığını ortaya koyan çok sayıda çalışma da mevcuttur (Yılmaz ve Günel, 2011; Başol vd., 2011; Akan vd., 2013). Bu sonuçların zamana, mekâna ve örnekleme göre değişebilme durumu, incelenen araştırmalarda ele alınan demografik değişkenlerin neredeyse tamamında bu şekilde oluşmaktadır (Pazarcık, 2015). Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu vb. değişkenler vasıtasıyla, genelleme ya da bir kanaat oluşturacak düzeyde olan ve araştırmacıları yönlendirecek bir bulgu güvenilirliğine ulaşabilmek tam olarak söz konusu olamamaktadır (Pazarcık, 2015:105-106). Durum bu şekilde özetlenince üniversitelerde verilen eğitimin öğrencilerin girişimcilik eğilimlerine ve davranışlarına nasıl etki yaptığını ölçmek için daha farklı, nitel metodolojilerin kullanılması ise daha önemli hale gelmektedir. Nicel yöntemlerde ortaya çıkan ölçmenin sonuçlarını etkileyebilecek kusurların nitel yöntemlerde de yaşanma olasılığı mümkün olsa da, girişimcilik-eğitim ilişkisi sorunsalına, yöntem olarak katkı verecek bir başlangıç yapmanın anlamlı olduğu ortadadır. Çalışmanın yöntem kısmında bu çalışmanın önceki ça-

lişmalardan farklı olarak ne koymayı ve bunu nasıl gerçekleştirmeyi amaçladığına ilişkin tasarım anlatılmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışma nitel bir çalışmadır. Bu amaçla literatür kısmında bahsedilen, girişimcilik-eğitim ilişkisi araştırmalarında ölçme ile ilgili olası sorunları mümkün olduğunca engellemek için araştırmacılar tarafından sosyal bir deney gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bunu mümkün kılmak için ise girişimcilik temelli olarak içeriği değiştirilmiş bir ders tasarımı meydana getirilmiştir. Bu amaçla, *İşletme Bilimine Giriş II* Dersi, klasik ders programının olağan akışı ve planına ek olarak girişimciliğin önemli bir kariyer yolu olduğunu öğrencilere sürekli olarak işleyen ve belletir bir modül haline getirilmiştir. 2014-15 eğitim yılı bahar yarıyılında on dört haftalık ders programı başlamadan önce, yürütülecek çalışmaya ilişkin soru kâğıtları ve görüşmelerde kullanılacak materyaller hazırlanmıştır. Çalışmaya ilişkin olarak sürecin başında (2. ders haftası) ve sonunda (14. ders haftası) öğrencilerden veri toplamak üzere anket formları oluşturulmuştur. Öğrencilere uygulanan anket formları, araştırma sürecinin başında ve sonunda, öğrencilerin girişimcilikle, gelecekteki kariyer tercihleriyle ilgili eğilimlerini öğrenmek amacıyla, bir ölçek barındırmaksızın oluşturulmuştur. Anket Formu 1'de, demografik sorular, ebeveyn meslekleri, gelir, ebeveyn gelirleri, ebeveyn eğitim durumları, gelecekte kariyeri düşünülen sektör⁴, başkalarıyla ortak iş yapma konusundaki görüş ve bir başkasının onların kariyerleri ile ilgili görüş bildirmelerine ilişkin değerlendirmelerine ilişkin alanlar bulunmaktadır. Anket Formu 2 ise sırasıyla şu soruları barındırmıştır;

- Girişimcilik projesi içinde yer alınan iş fikrini kısaca açıklar mısınız?
- Gelecekte kariyer yapmayı düşündüğünüz alan nedir (sektör)?

Araştırma sürecinin tasarımı içinde öğrencileri girişimcilik konusuna yönlendirebilmek ve ders dönemi içerisinde girişimcilik eğilimlerinde farklılık yaratabilmek amacıyla girişimcilik projeleri yürütecek öğrenci takımları oluşturulmuştur. Öğrenci takımları 10'ar öğrenciden oluşmuştur. Yürütülecek girişimcilik projeleri, öğrencilerin ticari bir girişimcilik faaliyeti yürütmesi ile ilgilidir. Girişimcilik takımları, süreç içinde birlikte belirleyecekleri bir iş fikri çerçevesinde sermaye oluştura-

⁴ Bu sektörler soru formunda, kamu sektörü, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, kendi işimi yapmak ve girişimci olmak şeklinde dört başlık olarak tercihe açılmıştır.

çak, sermayeyi bir ticari faaliyete yönlendirecek ve sonuç almaya, kar elde etmeye çalışacaklardır. Takımların öğrenci sayısı, odak grup çalışmalarında sağlıklı grup sayısı olarak tavsiye edilen üst sınır olmasından ötürü belirlenmiştir (Yılmaz ve Oğuz, 2011: 102).

Öğrencilerin girişimcilik projeleri ve derslerin işlenişinden girişimcilik yönlü etkilenip etkilenmediklerini anlamak için ise nitel bir yöntem olan odak grup görüşmeleri tercih edilmiştir. Odak grup görüşme yöntemi, belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, ilgilerine, deneyimlerine, eğilimlerine, düşüncelerine, algılarına, duygularına, tutum ve alışkanlıklarına dair derinlemesine, detaylı nitel bilgi sağlayan bir yöntemdir (Yılmaz ve Oğuz, 2011: 98). Öğrencilerdeki girişimcilik temelli gelişim sürecini takip etmek için, gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde tartışma oluşturan yaklaşımlarla, sürece ilişkin durumu öğrenmeyi ve öğrencilerin girişimcilik performanslarını anlamaya yönelik sorular oluşturulmuştur. Araştırma süreci içerisinde iki kez gerçekleştirilmiş bu görüşmelerde, araştırmacılar tarafından sürece dâhil öğrencileri değerlemek, sorulara öğrencilerin verdiği cevapları puan olarak kayıtlamak üzere formlar oluşturulmuştur. Girişimcilik Projelerine İlişkin Gelişim Seyir Tablosu olarak adlandırılan bu formlarda; dâhil olunan takım⁵, iş fikri özeti, projenin sermaye miktarı, belirlenen amaç (sayısal hedefler dâhil), sonuçlara ilişkin beklentiyi öğrenmeye yönelik sorular ve “*Girişimcilik Projeleri Görüşmelerinin Seyrine İlişkin Değerleme Tablosu*” yer almaktadır. Görüşmelerde kullanılmak üzere proje takımlarına yönelik hazırlanan bu değerlendirme formlarında, araştırmacılar tarafından puanlaması yapılacak başlıklara yer verilmiştir. Her bir takım üyesinin iki araştırmacı tarafından odak grup görüşmelerinde puanlandığı başlıklar şu şekildedir:

- Görüşmeler esnasında girişimcilik projesi ile ilgili görüş bildirme performansı,
- Girişimcilik projesi ile ilgili takım üyesinin sahip olduğu motivasyon.

Odak grup görüşmeleri her bir takıma iki kere olmak üzere ders dönemi içerisindeki ara ve final sınav haftaları öncesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, her bir girişimcilik takımına 15-20 dakikalık iki görüşme gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleştirilen görüşmelerde girişimcilik takımlarını oluşturan her bir öğrenci, görüşmelerdeki tavır ve tutumları üzerinden puanlanmıştır. Öğrencileri performansları üzerinden

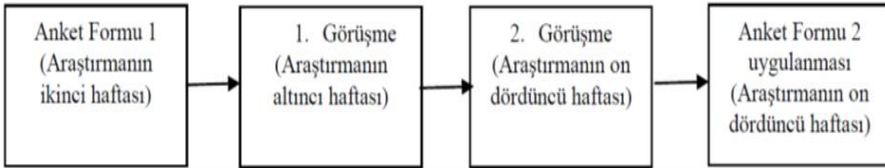
⁵ Bu çalışma esnasında 10’ar öğrenciden oluşan 18 ticari girişimcilik takımı oluşturulmuştur. Her takımın bir ticari girişimciliğe ilişkin projesi bağlamında ortak çalışmalarını sağlanmaya çalışılmıştır.

yapılan değerlemelerde her bir araştırmacı öğrencileri birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı değerlemiştir. Değerleme öncesi araştırmacılar, hangi kriterin nasıl değerlendirileceği konusunda ilkeleri belirlemişler ve yöntemsel bir birlik sağlamaya çalışmışlardır. Gerçekleştirilen bu puanlama yöntemi ile süreç olabildiğince objektif hale getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada uygulanan soru formları ve odak grup çalışmaları ile verilerin toplanması, 14 hafta devam eden bir ders dönemi boyunca sürmüştür. Örneklem olarak belirlenen öğrenciler, araştırmanın yürütüldüğü bahar yarıyılı öncesindeki güz yarıyılında olan *İşletme Bilimine Giriş I* dersinde, işletme, kariyer, kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve girişimcilik konusunda temel kavramlar, içerikleri ve istihdam olanakları bakımından bilgilendirilmiştir. Böylece araştırmanın sürdürüldüğü *İşletme Bilimine Giriş II* dersi öncesi, çalışma tasarımına uygun olarak oluşturulan soru formlarında geçen kavramlarla, kariyer tercihleriyle ilgili olarak öğrencilerin kesin ve ortak kanaatlere sahip olması sağlanmıştır. Çalışmaya ilişkin oluşturulmuş araştırma tasarımı, süreci ve işleyişi görsel olarak ise Őekil 1’de özetlenmiştir.

Őekil 1: Araştırma Tasarımı

Çalışmada örneklem olarak ise idari bilimler alanında eğitim alan öğrencileri temsilen birinci sınıf iktisat bölümü öğrencileri tercih edilmiştir. Bu tercihle, eğitim yaşamının başındaki ve işlenmeye daha müsait olan öğrenciler üzerinde deneysel bir eğitim verebilmenin daha etkili olabileceği düşünölmüştür. Çalışma süreci 203 öğrenciyle başlatılmıştır. Ancak süreç esnasında ikinci ve on dördüncü hafta uygulanan iki anket formunu doldurmayan ya da bu formları doldursa dahi iki kere gerçekteştirilen odak grup görüşmelerine katılmayan öğrenciler araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Bu süreç çok dikkatli yürütölmeye çalışılsa da en küçük veri kaybı, ilgili öğrencinin çalışmadan çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu eleme süreci sonucunda araştırma 133 öğrenci ile tamamlanmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında anket formlar ve odak grup görüşmeleri ile elde edilen tespitlere yer verilmiştir.

3. BULGULAR

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ve öncelikle araştırma sürecine dâhil edilen 133 öğrencinin demografik bilgileri şu şekildedir.

Tablo 2: Araştırmaya Dâhil Olan Öğrencilerin Şube Görünümü

	Frekans	Yüzde
Örgün	78	58,6
İkinci Öğretim	55	41,4
	133	100

Çalışma kapsamında girişimcilik derslerinin dört yıllık eğitim boyunca daha fazla olduğu işletme bölümü yerine kamu ve özel sektöre yönelik bir istihdam anlayışının öğrencilere aşılandığı iktisat bölümünde karar kılınmıştır. Araştırma, dâhil edilecek öğrenci sayısını artırmak için örgün ve ikinci öğretim öğrencilerine beraber eş zamanlı şekilde yürütülmüştür. İkinci eğitim şubesinde devamsızlık eğiliminin dönemsel fazlalığından ötürü dağılımda örgün öğretim öğrencileri daha fazla öğrenciyle çalışmada yer almıştır. Ancak araştırma varsayımları ve sonuçları üzerinde şube farklılıklarıyla ilgili bir beklenti olmadığından bu farklılık önemli bir durum olarak değerlendirilmemiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kız	83	62,4
Erkek	50	37,6
	133	100

Çalışmaya katılan öğrencilerin daha yüksek bir yoğunluğu kız öğrencilerden oluşmuştur. Ders yoklama listeleri incelendiğinde kız ve erkek öğrenciler arasında sayısal farklılık çok küçük kalırken derse devam konusunda kız öğrencilerin daha devamlı olmalarının sonucu olarak cinsiyet açısından kız öğrenciler daha ağırlıklı grubu oluşturmuşlardır. Çalışma süreci boyunca özellikle de anket formlar ve görüşmeler esnasında bulunmamak öğrencileri süreç dışında bıraktığı için örneklemin oluşmasında mevcut farklılık derse devamla ilgili olarak Tablo 3'deki gibi oluşmuştur.

Tablo 4: Öğrencilerin Ebeveynlerinin Meslekleri

Meslekler	Anne Meslek		Baba Meslek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Memur	1	0,8	19	14,3
Özel Sektör (Beyaz Yakalı)	3	2,3	15	11,3
Özel Sektör (Mavi Yakalı)	9	6,8	50	37,6
Serbest Meslek	2	1,5	41	30,8
Ev Hanımı	118	88,7	-	-
İşsiz	-	-	-	-
Gönüllü Çalışanı	-	-	-	-
Emekli	-	-	8	6
	133	100	133	100

Çalışmaya dâhil edilen öğrencilerin ailelerinin meslekleri de Tablo 4'de gösterildiği gibidir. Annelerin ağırlıklı olarak ev hanımı olduğu bu tabloda babalar ise daha çok mavi yakalı özel sektör çalışanı ve serbest meslek olarak dağılmıştır. Serbest meslek grubu içerisinde girişimciler ve esnaflar da dâhildir. Ebeveyn mesleği konusu üniversitelerde okuyan öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini etkileyebilir bir değişken olarak çok sayıda çalışmada yer aldığı için bu çalışmada da yer bulmuştur. Tablo 4, örnekleme dâhil edilen öğrencilerin ebeveynlerinin mesleki dağılımlarını göstermektedir.

Tablo 5: Eğitimin İyi Bir Kariyer Sağlayacağına İnanç (Araştırmanın başında)

	Frekans	Yüzde
Evet sağlayacaktır	115	86,5
Hayır sağlamayacaktır	18	13,5
	133	100

Tablo 5, araştırmaya katılan öğrenci grubunun, aldıkları iktisat eğitimden olan beklentilerini özetlemektedir. Görüldüğü üzere araştırma sürecinin başında (Tablo 5) ve sonunda (Tablo 6) katılımcı öğrencilerin 86,5-88,7'lik oranlar, aldıkları eğitimin ileride kendilerine nitelikli bir kariyer sağlayacağına dair inançlarını yansıtmaktadır. Bu oranlar, öğrencilerin eğitim aldıkları dair olan beklentileri, motivasyonlarını anlamak için önemli bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 6: Eğitim İyi Bir Kariyer Sağlayacağına İnanç (Araştırmanın sonunda)

	Frekans	Yüzde
Evet sağlayacaktır	118	88,7
Hayır sağlamayacaktır	15	11,3
	133	100

Tablo 6, araştırmanın on dördüncü haftasında tekrarlanan soruya ilişkin görünümü yansıtmaktadır. Elde edilen ve artış olarak değerlendirilebilecek sonucun 203 öğrenci ile başlayan süreç içinde, araştırma kapsamından çıkarılan yaklaşık 70 öğrenciden kaynaklanan bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 7: “Keşke Aldığım Eğitim Alanından Başka Bir Eğitim Alsaydım!”

	Frekans	Yüzde
Çok iyi olurdu	87	65,4
Aldığım eğitim konusu iyi	46	34,6
	133	100

Tablo 7 ise bir önceki tabloların (Tablo 5-6) bilgileri ile birlikte okunması gereken bir görünüme sahiptir. Bu soru anket formlarına, öğrencilerin başka bir alanda okumayı arzulayıp arzulamadıklarını, esasen başka bir alanda eğitim almak isterken mevcut alanda eğitime başlamalarına ilişkin görünümü ortaya koymak için eklenmiştir. Görüldüğü üzere öğrencilerin %65,4’ü “başka bir alanda eğitim almak” istediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuç, öğrencilerin büyük bölümünün aldıkları eğitimin kariyerleri açısından fayda yaratacağına olan inançlarına rağmen, esasen başka bir eğitim almak konusundaki durumlarını özetlemiştir.

Tablo 8: İçinde Bulunulan Takımın Girişimcilik Projesine Farkındalık

	Frekans	Yüzde
Proje Konusunu Biliyor	116	87,2
Proje Konusunu Bilmiyor	17	12,8
	133	100

Tablo 8, toplam 18 (*örgün 9, ikinci öğretim 9*) girişimcilik projesi takımındaki her bir öğrencinin 14. haftada kendilerine dağıtılan Anket Formu 2’de sorulan bir sorunun sonuçlarını yansıtmaktadır. Tablodan görüleceği üzere araştırma sürecine katılan öğrencilerin yalnızca %12,8’i, girişimcilik projesi takımı

olarak yapılan faaliyetin içeriğini bilmeyecek düzeyde konuya ilgisiz kalmıştır. Geriye kalan öğrenciler, dâhil oldukları takımın girişimcilik çabasına hâkim olduklarını, soru kâğıdındaki kısma takımlarının girişimcilik konusu olan fikri özetleyerek belirtmişlerdir.

Tablo 9: Öğrencilerin Araştırma Sürecinin Başındaki Kariyer Tercihleri

Sektörler	Frekans	Yüzde
Kamu Sektörü	47	35,3
Özel Sektör	48	36,1
Sivil Toplum	1	0,8
Girişimcilik/Kendi İşini Kurma	37	27,8
	133	100

Tablo 9 ve Tablo 10 ise bir süreç olarak tasarlanan araştırmada geçen on dört hafta sonunda başlangıçta farklı kariyer alanlarına yönelmeyi isteyen öğrencilerin girişimcilik temelli ders tasarımının ve girişimcilik projesinin etkisiyle tercihlerini değiştirdiklerini göstermektedir.

Tablo 10: Öğrencilerin Araştırma Sürecinin Sonundaki Kariyer Tercihleri

Kariyer Tercihleri	Frekans	Yüzde
Kamu Sektörü	19	14,3
Özel Sektör	36	27,1
Sivil Toplum	6	4,5
Girişimcilik/Kendi İşini Kurma	72	54,1
	133	100

Tablo 10'u oluşturan veriler girişimcilik projelerine ilişkin ikinci ve son odak grup görüşmeleri gerçekleştirildikten sonra dağıtılan anket formuyla elde edilmiştir. Tablo 9 ve Tablo 10 birlikte değerlendirildiğinde görüleceği üzere, iktisat bölümü öğrencilerinin sürecin başlangıcındaki kariyer alanı olarak tercih etmeyi ve yönelmeyi düşündükleri kamuda kariyeri, dönem sonu dersi itibarıyla hızla erimiş ve girişimci olmak/kendi işini kurma amacı ise belirgin biçimde, yaklaşık %100 oranında sıçrayarak %54,1 oranına yükselmiştir. Kamu sektörü yanında özel sektöre yönelim isteğindeki düşüş de oldukça anlamlıdır. Bunun yanında ders dönemi boyunca alınan eğitimin etkisiyle "*gönüllü kuruluşlarda kariyer yapmak*" seçeneği de anlamlı bir sıçrama yaparak %4,5'e yükselmiştir. Ancak esas dikkat çeken elbette girişimcilik olarak

kodlayabileceğimiz kendi işini kurmak, işinin sahibi olmak, patron olmak, yenilik yaratmak vb. seçenekleri barındıran kariyer alanına olan isteğin anlamlı düzeyde yükselmesidir.

Çalışmanın demografik ve araştırma bulgularını ortaya koyduktan sonra araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen odak grup çalışmalarının sonuçlarından bahsetmek yerinde olacaktır. Gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde temelde iki başlık üzerinden öğrenciler puanlanmıştır. Bu başlıklardan ilki, “*öğrencinin görüşme esnasında girişimcilik projesi hakkında görüş bildirmesi*” ve ikincisi ise öğrencinin “*girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon*” şeklinde özetlenebilir. Bu iki değişken üzerinden yapılan görüşmelerle öğrencilerin değerlemesi gerçekleştirilmiştir. Bulgular göstermektedir ki, girişimcilik projesi ile ilgili olarak “*öğrencilerin sahip olduğu motivasyon*” değişkeni araştırmacılar tarafından daha belirgin olarak tespit edilmiş ve puanlanmıştır. Tablo 11, odak grup görüşmeleri sonucunda araştırmacıların her bir öğrenciye ilişkin puanlama ortalamalarının, öğrencilerin ders dönemi sonundaki kariyer tercih istekleriyle ilişkilendirerek elde edilen görünümünü göstermektedir.

Tablo 11: Odak Grup Değişkenleri-Kariyer Tercihleri İlişkisi (0 en düşük-5 en yüksek)

Odak Grup Değişkenleri	Kamu Sektör	Özel Sektör	Sivil Toplum	Girişimcilik	Kamu+ Özel+ STK/3
<i>Öğrencinin görüşme esnasında girişimcilik projesi hakkında görüş bildirmesi</i>	1,72	1,38	1,58	2,14	1,5
<i>Girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon</i>	3,13	2,79	2,66	3,74	2,88

Tablo 11, araştırma süreci sonunda tercih edilen kariyer tercih isteklerini belirtenlerin, odak grup puanlamalarındaki ağırlıklarını göstermektedir. Kariyer yolu olarak girişimciliği tercih edeceğini açıklayanların odak grup görüşmelerinde araştırmacılar tarafından “girişimcilik projesi hakkında görüş bildirme” ve “girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon” değişkenleri üzerinden puanlanmaları ve sonuçların Anket Formu 2’deki “tercih edilen kariyer alanı” tercihlerine göre ortalamalarının alınması sonucu, girişimcilik tercih edenlerin görüşmelerde de en yüksek puanları elde ettiği belirlenmiştir. Anlamlı bir farklılık yaratacak biçimde elde edilen sonuçlar, görüşmelerde uygulanan çift

puanlama sisteminin⁶ tutarlı çalıştığını ortaya koymuştur. Kariyer alanı olarak kamu sektörünü tercih edeceğini belirtenlerin ikinci en yüksek skorları aldığı görüşmelerde özel sektör tercihini, sivil toplum kuruluşlarında kariyer takip etmiştir.

Tablo 12: Odak Grup Değişkenleri-Cinsiyet İlişkisi (0 en düşük-5 en yüksek)

<i>Öğrencinin görüşme esnasında Girişimcilik projesi hakkında görüş bildirmesi</i>		
	<i>Girişimcilik projesi hakkında görüş</i>	<i>Girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon</i>
Kız	2,00	3,46
Erkek	1,6	3,16

Tablo 12, görüşmelerde kız öğrencilere araştırmacılarca verilen puanların erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Araştırma bulgularına göre kız öğrenciler mevcut örneklem bağlamında erkek öğrencilere göre daha girişimci davranışlara sahip şeklinde bulunmuşlardır.

Tablo 13 : Odak Grup Değişkenleri-Ebeveyn Mesleği İlişkisi (0 en düşük-5 en yüksek)

<i>Öğrencinin görüşme esnasında Girişimcilik projesi hakkında görüş bildirmesi</i>		
	<i>Girişimcilik projesi hakkında görüş</i>	<i>Girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon</i>
Kamu	2,37	3,5
Özel (Beyaz Yakalı)	1,9	2,93
Özel (Mavi Yakalı)	1,99	3,39
Serbest Meslek	1,65	3,55
Emekli	0,68	2,5

Tablo 13 ise odak grup değişkenlere ve ebeveyn⁷ meslekleri ilişkisini göstermektedir. Kamu çalışanı ebeveyni olan öğrencilerin görüşmelerde daha yüksek ortalamalara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon

⁶ Görüşmelerde her bir araştırmacı, söz hakkı verilen öğrenciye ilişkin kendi değerlemesini yapmaktadır. Daha sonra bu iki farklı değerlendirme ortalaması alınarak tek değer haline getirilmiştir.

⁷ Ebeveyn mesleği ile araştırma kapsamında baba mesleğine bakılmıştır. Anne meslekleri dağılımında büyük ağırlık ev hanımlığı olarak oluştuğu için anlamlı bir sonuca ulaşılamayacağı varsayımıyla görece normal bir dağılım sergileyen baba meslekleri değişken olarak ele alınmıştır.

değişkeninde ise “*serbest meslek*” olarak kodlanan grubun daha yüksek ortalamalara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 14. Odak Grup Değişkenleri-Takım Çalışmasına Uyum (0 en düşük-5 en yüksek)

	<i>Öğrencinin görüşme girişimcilik projesi hakkında görüş bildirmesi</i>	<i>Girişimcilik projesi ile ilgili sahip olunan motivasyon</i>
<i>Takım Çalışmasına Uygunum</i>	2	3,45
<i>Takım Çalışmasına Uygun Değilim</i>	1,34	3

Tablo 14’de odak grup değişkenleri ve öğrencilerin kendilerini takım çalışmasına uygun görüp görmemeleri karşılaştırılmıştır. Ortalamalar takım çalışmasına uygun öğrencilerin görüşmelerde daha yüksek puanlar elde ettiklerini göstermektedir. Bu durum girişimcilik projesi çalışmalarının takımlar üzerinden tasarlanmasından ötürü önemli bulunmuştur. Girişimci olmak her ne kadar bireysel bir başlangıca dayansa da, sürdürülmesi amaca uygun takımların oluşturulmasını, işbirliğini ve sürdürülebilirliği gerektirmektedir. Odak grup görüşmelerinde elde edilen sonuçlar ile öğrencilerin takım çalışmasına olan yaklaşımları arasındaki ilişki anlamlıdır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında araştırmada elde edilen bulgular, bir sonuç oluşturulacak biçimde yorumlanmış ve gelecek araştırmalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada ülkemizde yaklaşık 10 yıldır akademik çalışmalar içinde görülmeye başlayan ve giderek artan üniversite eğitimi-girişimcilik ilişkisine farklı bir bakış açısı ile bakılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla herhangi bir araştırmadan en azından yöntem olarak esinlenmeksizin, ders yarıyılı sürececek deney gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile elde edilecek verilerde objektiflik sağlayabilmek için görüşmelerde iki araştırmacının öğrencilere ilişkin değerlendirmelerinin sayısal ortalaması alınmıştır. Böylece girişimci adayı öğrencilerin performanslarının değerlendirmesinde, çalışma öncesi belirlenen puanlama kriterlerinin daha da objektif bir biçimde elde edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonuçları göstermiştir ki, tamamen girişimcilik konusuna odaklanmış, hedef kitlenin davranışlarını etkilemeye yönelik bir sü-

reç ile yürütülen ders tasarımının, öğrencilerin girişimcilik tercihleri üzerinde doğrudan etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca ulaşılmamasının gerekçesi olarak, araştırma sürecinin başında %27 olarak tespit edilen gelecekte “*girişimcilik kariyeri*” tercih edileceğine ilişkin genel eğilimin, bir ders dönemi süresince yaklaşık olarak %100'lük bir artış sağlanarak %54 seviyesine ulaşmış olması gösterilebilir. Bu artış, araştırma sürecinin son aşamasında elde edilen bir bulgu olarak kabul edildiği için tüm süreci ve değişimi yansıtan bir sonuç olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Araştırma bulguları, odak grup görüşmelerinde yüksek puanlar alarak yüksek ortalamalar elde eden öğrencilerin, daha sonra uygulanan anket formu ile kariyer tercihi noktasında girişimcilik/kendi işini kurma seçeneğini en yüksek oranda tercih ederek deneysel araştırmanın başlangıcında ulaşılacağı varsayılan sonuçların elde edildiğini ortaya koymuştur. Bu sonuç esasen, iyi tasarlanmış ve bir amaca odaklı eğitim süreçlerinin, istenilen amaca uygun sonuçları yaratmakta önemli katkılar sağlayabileceğini göstermektedir. Pek çok araştırmada girişimcilik dersleri ve girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki elde edilememesinin, ya da her şarta göre değişken sonuçların elde edilmesinin esas sebebinin, doğru araştırma tasarımına sahip olunmaması olabileceği en akılcı tespit olarak değerlendirilebilir. Tüm araştırma süreçlerinde olduğu gibi girişimciliğin tespit edilmesi ve bireylerin girişimciliğe yönltilmesi amacının da ancak uzun ve detaylı araştırmalarla ortaya koyulabileceği kuşkusuzdur. Ölçmeyle ilgili kusurları olabildiğince azaltılarak oluşturulan araştırmaların, araştırmacılığın her alanında olduğu gibi girişimcilik eğiliminin, özelliklerinin, düzeyinin tespiti ve yönlendirilmesini içeren çalışmalarda da fayda vereceği unutulmamalıdır.

Araştırma bulgularına bağlı olarak üniversitelerdeki her türlü eğitim alanında, bireyleri girişimciliğe yönlendiren ders programlarının oluşturulması ve disiplinle sürdürülmesi hem ülke ekonomisi hem de işsizliğin azaltılması konusunda orta ve uzun vadede çok önemli kazanımların ortaya çıkması mümkün olabilecektir.

Çalışma elbette daha ileri araştırmalar için de önemli ipuçları vermektedir. Öncelikle yalnızca eğitim süresinin bir yanyılındaki ders üzerinden girişimciliğin tespit edilmesi, ne kadar istenirse istenilsin ortaya koyduğu sonuçlarla araştırmacıları ancak “*kısıtlı*” bir doğruya ulaştırabilecektir. Ancak bir öğrenci grubunun eğitim kurumuna girdiği ilk andan itibaren incelenmeye başlanması, eğitim aldığı süre ve hatta mezuniyet sonrasında da girişimcilik merkezli olarak incelenmesi ve takibi, girişimci bir kültür yaratabilmek için ülkenin önüne çok daha fazla miktarda doğruyu serecektir. Uzun vadeli, yıllara yayılan ve de-

neysel biçimde oluşturulmuş araştırmalar alana çok önemli katkılar sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKAN, B., ERGAN, S., KÜÇÜKALTAN, D. (2013). Meslek Yüksekokulları Öğrencilerinin Girişimcilğe Bakış Açıları ve Tekirdağ İlinde Bir Uygulama. *Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-3 Kasım, Muğla, 645-658.
- AKÇAKANAT, T., MÜCEVHER, M. H., ÇARIKÇI, İ. H. (2014). Sözel, Sayısal ve Eşit Ağırlık Bölümlerinde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi: SDÜ Örneği. *AKÜ İİBF Dergisi*, 16(2), 137-153.
- AKIN, A., ZOR, İ. (2009). İşletmecilik Eğitiminin Bireyin Girişimci Niteliklerinin Geliştirilmesine Etkileri. *"İş, Güç" Endüstriyel İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 11(1), 113-138.
- AKKAYA, D., T., YILDIZ, E., AKIN, Y. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Girişimci Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Yalova Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 108-122.
- AKYÜZ, K., C., GEDİK, T., AYDIN, A., YILDIRIM, İ., AKYÜZ, İ. (2009). Orman Fakülteleri Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Girişimcilik Yetenekleri. *Uluslararası İktisadi ve İdari Çalışmalar Dergisi*, Yıl:2, 1(3), 139-157.
- ARACI, M. (2013). Öğrencilerin Bireysel Kariyer Planlarının Varlığı ve Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-3 Kasım, Muğla, 591-604.
- AVŞAR, M. (2007). Yükseköğretimde Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırılması, Çukurova Üniversitesinde Bir Uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yüksek Lisans Tezi, Adana*.
- BAŞOL, O., DURSUN, S., AYTAÇ, S. (2011). Kişiliğin Girişimcilik Niyeti Üzerine Etkisi: Üniversiteli Gençler Üzerine Bir Uygulama. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(4), 7-22.
- BİLGE, H., BAL, V. (2012). Girişimcilik Eğilimi: Celal Bayar Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012/2 Sayı:16, 131-148.
- BOZ, M., TÜKELTÜRK, Ş., A. (2013). Girişimcilik Eğitiminin Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-3 Kasım, Muğla, 271-292.
- BOZKURT, Ö., ASLAN, Z., GÖRAL, M. (2011). Yükseköğretimde Verilen Girişimcilik Eğitiminin Öğrencilerin Girişimcilik Eğitimine Etkisi. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar*, 27-29 Mayıs, İstanbul, 2(7), 822-833.
- CAN, M. F. (2014). Veteriner Fakültesi Öğrencilerinin Girişimcilik Potansiyeli ve Eğilimlerinin Analizi: Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği. *YYU Veteriner Fakültesi Dergisi*, 24(3), 81-86.

- CANBAZ, M., ÇANKIR, B., ÇEVİK, E. (2013). İşletme ve Muhasebe Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesinde Bölgesel Farklılık Etkisi. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 1(3), 229-248.
- CANSIZ, E. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Üzerine Bir Çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- ÇELİK, A., İNCE, M., BOZYİĞİT, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 113-124.
- ÇETİN, M. (2013). Erzincan Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Algısı ve Girişimcilik Profili. *Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-3 Kasım, Muğla, 570-590.
- ÇİÇEK, R., DURNA, U. (2012). Meslek İdealleri ve Girişimcilik Niyetleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 17-31.
- DOĞANER, M., ALTUNOĞLU, A. E. (2010). Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 103-110.
- EYSENCK, H. J., EYSENCK, S. B. G. (1975). Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (Junior and Adult). Kent, UK: Hodder & Stoughton.
- FAİZ, E. (2013). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Gölyaka Meslek Yüksekokulu Örneği. *Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1-3 Kasım, Muğla, 401-416.
- GÜROL, Y., ATSAN, N. (2006). Entrepreneurial Characteristics Amongst University Students. *Education+Training*, 48(1), 25-38.
- HESHMATOLLAH, S. (2011). Entrepreneurial Capacity of University Student, Bu Ali Sina University (Iran). *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar*, 27-29 Mayıs, İstanbul, 2(8), 725-731.
- İÇERLİ, L., YILDIRIM, M. H. & Demirel, Y. (2011). Kobilerde İç Girişimciliğin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma: Aksaray Örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 177-187.
- İPÇİOĞLU, İ., TAŞER, A. (2009). İşletme Bölümlerinde Verilen Eğitimin Girişimci Adayı Öğrenciler Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009/2(10), 13-25.
- İRMİŞ, A., BARUTÇU, E. (2012). Öğrencilerin Kendilerini Girişimci Bir Kişiliğe Sahip Görmelerini ve İş Kurma Niyetlerini Etkileyen Faktörler: Bir Alan Araştırması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 1-25.
- İŞCAN, Ö., F., KAYGIN, E. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 443-462.
- KOÇAK, O., KAVİ, E. (2010). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri: Yalova ve Kadir Has Üniversitelerinde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma- Girişimcilik Sempozyumu*, 1-2 Ekim, Iğneada-Kırklareli, 175-189.

- KOH, H. C. (1996). Testing Hypotheses of Entrepreneurial Characteristics: A Study of Hong Kong MBA Students. *Journal of Managerial Psychology*, 11(3), 12 - 25
- KORKMAZ, O., (2012). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 209-226.
- KÖKSAL, Y., PENEZ, S. (2015). Yüksek Girişimcilik Eğilimli Üniversiteli Gençlerin Demografik Özellikleri ve Sektör Tercihleri Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 155-167.
- MARANGOZ, M., KAYA, F., BAKAN, H. (2013). Eğitim Alanı Girişimcilik Niyetini Nasıl Etkilemektedir? Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 1-3 Kasım, Muğla*, 309-332.
- PAZARCIK, Y. (2015). Üniversitelerimiz Girişimci Yetiştirebiliyor mu?: Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Algısını/Eğilimini/Özelliklerini Ölçen Araştırmaların Sonuçsal Bir Değerlendirmesi. II. Uluslararası Girişimcilik ve Kariyer Sempozyumu, 9-11 Ekim, Muğla, 105-106.
- RATHUS, S. A. (1973). A 30-Item Schedule for Assessing Assertive Behavior. *Behavior Therapy*. 4(3), 398-406.
- SEZER, C. (2013). Girişimcilik Kariyerine Yönelim Nedenleri ve Girişimcilik Dersinin Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi: KTMÜ Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 63-86.
- SÜNBÜL, A. M., YILMAZ, E. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik ve Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. 2. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi*, 7-10 Mayıs, Bişkek, 494-498.
- SOLMAZ, S., A., AKSOY, ŞENGÜL, S., SARIŞIK, M. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Girişimci Kişilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Turizm Lisans ve Ön Lisans Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (26), 41-55.
- SOYLU, A., KEPENEK, Y. (2008). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri ve Aldıkları Eğitimin Girişimciliğe Olan Katkılarının Belirlenmesi: PAU Honaz Meslek Yüksekokulu Örneği. 2. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi*, 7-10 Mayıs, Bişkek, 459-471.
- TAĞRAF, H., Halis, M. (2008). Üniversitelerdeki Girişimcilik Eğitiminin 'Girişimsel Öz Yetkinlik' Algısı Üzerindeki Etkisi. 2. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi Bildiri Kitabı*, 07-10 Mayıs, Manas, 91-112.
- TAYSI, K., CANBAZ, S. (2014). Ön lisans Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerini ve Eğilimlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, May/Mayıs, 59-67.
- TOK, N., SEÇER, A., DAVRAN, M., ÇOBANOĞLU, F., ÖZALP, B. (2014). Ziraat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinde Girişimcilik Özellikleri, Algısı ve Eğilimi: Çukurova ve Adnan Menderes Üniversitesi Örneği. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 47-74.
- ULUYOL, O. (2013). Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesi: Gölbaşı Meslek Yüksekokulu Örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(15), 349-372.

- YELKİKALAN, N., vd., (2010). Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (19), 51-59.
- YILDIZ, S., KAPU, H. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Bireysel Değerleri ile Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki: Kafkas Üniversitesi'nde Bir Araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 39-66.
- YILMAZ, B. S., GÜNEL, Ö., D. (2011). Üniversite Eğitimi ve Girişimcilik: Bireyleri Girişimciliğe Yönlendiren Etkenler Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, 26, 1-20.
- YILMAZ, K., OĞUZ, E., (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Çalışması. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.